

Jezikovno-kulturne identitete an stičišču kultur na južnem Koroškem

Mehrheiten / Minderheiten: Sprachlich-kulturelle Identitäten der Slavia im Wandel der Zeit
Internationale wissenschaftliche Konferenz, Institut für Slawistik, Wien, 14. - 17. Jänner 2015

POVZETEK

Avstrijska Koroška se nahaja na slovansko-germansko-romanskem kulturnem stičišču v osrčju Evrope. Ugodna geopolitična lega, zgodovinsko dogajanje, družbenopolitične razmere ter drugi dejavniki so omogočili nastanek in razvoj raznolikosti dežele in oblikovali identiteto koroškega prebivalstva. Na Koroškem so se v 6. stoletju naselili Slovani, predniki današnje avtohtone slovenske narodne skupnosti, katere bivalni prostor se danes omejuje na jugovzhodne predele dežele. Leta 820, v času povezanosti Karantanije z Bavarsko, so bavarsko-frankovski grofje iz slovanskih rok prevzeli vrhovno oblast. Odtlej se nahaja slovanski živelj v socialni, ekonomski in politični odvisnosti nemške večine. Po končani srednjeveški nemški kolonizaciji se je sredi 15. stoletja izoblikovala slovensko-nemška jezikovna meja, ki je ostala bolj ali manj nespremenjena vse do sredine 19. stoletja. Asimilacijski pritisk s strani nemške večine, ki se je porodil v drugi polovici 19. stoletja in nadaljeval v 20. stoletju, je povročil upadanje števila slovensko govorečih in privedel do spremenjenih oblik kulturne in jezikovne zavesti prebivalcev v deželi. In tako se tudi jezikovna meja umika vse bolj proti jugovzhodu dežele.

V nacionalnem obdobju 19. in 20. stoletja se je na Koroškem izoblikovala še tretja ideološka kategorija t. i. vindišarjev, tj. pomožna etnična kategorija slovensko govorečih, ki po razpadu Avstroogrške monarhije niso hoteli biti Slovenci, ki pa zaradi pomanjkljive jezikovne sposobnosti v nemščini tudi Nemci niso mogli biti. Torej so se opredelili kot vidišarji, sicer njihova prisotnost v deželi takrat ne bi bila možna. Odklanjali so povezavo s slovenskim pogovornim in knjižnim jezikom, pa tudi s slovensko kulturno dejavnostjo. Zaradi tega so javno zatajevali znanje slovenskega jezika in se največkrat zatekali k nemščini. Posledica razvoja je bila močna germanicazija, ki je pospeševala upadanje slovenske jezikovne kompetence, kar je privedlo do jezikovne zamenjave v mnogih družinah.

Do sedemdesetih let 20. stoletja so bili slovenski krajevni govori v večini predelov etnično mešanega ozemlja glavno sporazumevalno sredstvo dvojezičnega prebivalstva. S prisotnostjo starejših dvojezičnih rodov v družini je bila zagotovljena predaja slovenskega jezika iz roda v rod. Družbena in demografska preobrazba v zadnjih desetletjih, odseljevanje slovenske inteligence, vpliv javnih občil in sodobne oblike komunikacijske tehnike ter vrsta drugih dejavnikov so povzročili spreminjaje govornih navad in preobrazili identiteto prebivalstva. Nekdanje meje med narečji in govori postajajo vse bolj zabrisane, govori in jezikovne različice se spreminjajo iz roda v rod, tako da srečujemo vse bolj zapletene oblike jezikovne uporabe. Delež mobilnih govorcev narašča in tako se v jezik vdirajo prvine drugih jezikovnih različic (nemških, slovenskih idr.). Zaradi vse bolj redkih dvojezičnih govornih položajev komunikacija v slovenščini na splošno

upada in tako slovenska narečja postopoma zamirajo. Učenje manjšinskega jezika postaja učenje slovenščine kot tujega jezika. Izobraževalna ponudba za predšolsko vzgojo otrok v dvo- in večjezičnih vrtcih se je v zadnjih desetletjih povečala. Poleg otrok iz dvojezičnih družin se je v zadnjem času poslužuje tudi vse večje število otrok iz neslovensko govorečih družin (nemških, bosanskih, hrvaških idr.). Število otrok, ki jim je v družini omogočena predšolska slovenska vzgoja, upada, tako da otroci ob vstopu v vrtec v mnogih krajih največkrat ne obvladajo več slovenščine ali pa imajo različne stopnje znanja jezika. Čeprav se je z doselitvijo prebivalcev iz Bosne, Hrvaške in Srbije po razpadu bivše Jugoslavije kulturna raznolikost na Koroškem popestrila z dodatnimi jeziki in identitetami, doseljenci v novi domovini skrbijo za ohranjanje svoje identitete. Razvijajo lastno družabno in kulturno dejavnost, stiki s pripadniki slovenske narodne skupnosti pa se v glavnem omejujejo na zasebne iniciative.

Že tradicionalno je skrb za slovensko kulturno-prosvetno dejavnost na Koroškem v rokah osrednjih slovenskih kulturnih organizacij, krajevnih kulturnih in farnih društev. Dejavnost podpira koroška slovenska medijska oskrba, ki pomaga ohranjati slovensko jezikovno in kulturno zavest dvojezičnikov. Jezik in kulturo manjšine danes vse bolj ogroža globalizacija. Multimedijaska tehnika je vdrla tudi v nekdanje zaprte jezikovne prostore in obrobne kraje. Zaščitnostni ukrepi Evropske unije za obstoj manjšin in njihovega jezikovnega ter kulturnega izročila pomagajo ohranjati jezikovno in kulturno raznolikost. Kljub temu si bo morala Avstrija obenem z drugimi evropskimi državami močneje prizadevati za obstoj svoje jezikovne in kulturne raznolikosti, ki je del zgodovine in kulturne identitete z več kot tisočletno tradicijo.